षष्ठोऽङ्कः ।

(नेपथ्ये ।)

युद्धोद्योगजनश्रुतिप्रबलवत्खड्गेन यत्नं विना
जित्वा द्राक् सगणं महेन्द्रमखिलाँल्लोकान् स्वकीयौजसा ।।
हृत्वा सर्वसमृद्धिमेति विधुतप्रत्यर्थिशङ्कोऽचलां
सन्तन्वन्प्रचलां हिरण्यकशिपुस्स्वीयैर्वृतस्साम्प्रतम् ।।१।।

(ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टो हिरण्यकशिपुः ।)

(प्रविश्य ।)

हिरण्यकशिपुः - (सानन्दम् । सश्लाघम् ।) अहो गुरुचरणानां प्रौढतरः प्रभावः ।

अरण्यस्थोऽपि साम्राज्यं क्षीणाङ्गोऽपि बलिष्ठताम् ।।
मर्त्योऽप्यमर्त्यतामेति यत्प्रसादलवाद्द्रुतम् ।।२।।

शण्डः - (सविनयम् ।) एवमेव । परं गुरुप्रभावस्नेहयोगेनोद्धटो भवत्प्रतापानलः प्रकाशयति त्रिलोकीम् ।

यतस्तव ।

बाणज्याविकलस्य मार्द्दववतो यत्किञ्चिदाकुञ्चनाद्-
भ्रूकोदण्डवरस्य पश्य निखिला देवा दिवं मेदिनीम् ।।
त्यक्त्वा वीरवरा निलिल्युरधुनाऽष्टौ लोकपालाः प्रभो
त्वद्दोर्दण्डसुचण्डिमास्पदमहो न क्वापि लोकामहे ।।३।।

हिरण्यकशिपुः - (सर्वतोऽवलोक्य । सन्यक्कारम् ।) आः किमिदमतथ्यं कत्थसे । सर्वलोकप्रपीडनपरं लोकपालाऽधमं यमं साम्प्रतमजित्वा को वाऽस्मत्प्रतापः । यतः ।

शालावृकं वृकं वा किं विशस्याऽस्ति प्रशंसनम् ।।
यथा केसरिणो लोके करिकुम्भप्रपाटनात् ।।४।।

तदाऽऽनीयतामस्मदीया गदा गच्छामस्तावत्तं जेतुम् ।

(इति साटोपं परिक्रामति ।) (''**शालावृकम्**'' इत्यादि पठति ।)

कालदंष्ट्रः - (निष्क्रम्य । गदां गृहीत्वा प्रविश्य ।) महाराज प्रतिगृह्यतामियं गदा प्रत्यर्थिपृतनापललोलुपा या किल सदा ।

हिरण्यकशिपुः - (सहर्षम् ।) (दक्षिणहस्तेन गृहीत्वा वामहस्तेन परामृश्य ।)

स्वास्फालप्रतिभिन्नविग्रहगलत्कीलालजम्बालिता
वल्लूरोद्भटगन्धभूरिभयदा दुर्दर्शना विद्विषाम् ।।
स्फीतासृक्तटिनीतटाकजनिका स्वाघाततः संस्फुटद्-
दिग्दन्तावलकुम्भमौक्तिकलवैः किर्मीरितेयं गदा ।।५।।

(इति साटोपं परिक्रामन् ।) तदियमेवालं परेतराजं परेततां प्रापयितुम् ।

कालदंष्ट्रः - एवमेव यदाह महाराजः ।

हिरण्यकशिपुः - (संयमनीं प्रति गमनोद्योगं नाटयति ।)

(नेपथ्ये वीणाध्वनिः ।)

हिरण्यकशिपुः - (श्रुत्वा ।) किमसौ देवर्षिस्सम्प्राप्तः । वन्दनीयः खलु विजयकाङ्क्षिभिः । (इति तथैव तिष्ठति ।)

(ततः प्रविशति नारदः ।)

हिरण्यकशिपुः - (उपसृत्य सविनयं प्रणमति ।)

नारदः - विजयतां दैत्येश्वरः ।

हिरण्यकशिपुः - भवत्प्रसादात् ।

नारदः - (सस्मितम् ।) अयि दैत्येश्वर निस्सपत्नसाम्राज्यस्य तव कोऽसौ संरम्भ इव परिदृश्यते ।

हिरण्यकशिपुः - भगवन् ।

लोके क्रूरतराणां क्रूरतरो यः कृतान्तसञ्ज्ञोऽस्ति ।।
कर्त्तुं वशंवदं तं संरम्भोऽयं विजृम्भते सद्यः ।।६।।

नारदः - (स्वगतम् ।) रक्षणीयः किल दैत्याभिभवान्महाभगवद्भक्तो धर्मराजः ।

(प्रकाशम् ।) (किञ्चिद्विहस्य ।) अहो दैत्याधिप एतादृशस्योपरि लोकैककवीरस्य तवायं संरम्भः अमङ्गलश्चायमुपक्रमः । (अङ्गुल्या दक्षिणदिशं प्रदर्श्य ।) यतः ।

एतस्यां दिशि पापिनः प्रतिदिनं पञ्चत्वमाप्ताः प्रभो
प्रेतावासमहो परेतकमितुर्गेहं व्रजन्ति क्रुधा ।।
नीता याम्यभटैः पतन्ति नरके बीभत्सिते भर्त्सितास्-
तस्मात्तद्गमनं ह्यमङ्गलतरं नास्माकमानन्ददम् ।।७।।

किञ्च ।

ऋद्ध्या हीनतरेयं दुर्गन्धैर्दुःखदा विनिन्द्या च ।।
कमिता विष्णोर्दासस्तस्य जयेऽप्यस्ति किं महाश्लाघा ।।८।।

हिरण्यकशिपुः - (क्षणं विमृश्य ।) आः विष्णोर्दास इति श्रवणेन स्मृतं मया । कुहकाग्रगण्यो विष्णुरेव सर्वानर्थकारणम् । यतः ।

अस्माकं सहजो रिपुस्स सततं ख्यातश्च वीराग्रणीः
प्रेष्ठं मत्सहजं युवानमघृणो घोणी स्वयं मायया ।।
भूत्वा तं विददार यत्तदधुना जेयो मया निश्चितं
यद्वा दक्षिणदिक्पतेर्हि सदनं प्राप्यः स्वदासस्य सः ।।९।।

तेन कृतममङ्गलोपक्रमेण । दिक्पालास्तु स्थालीपुलाकन्यायेन सर्वेऽपि परीक्षिताः ।

(इति सक्रोधं गदां परिभ्रामयन् परिक्रामति ।
''**अस्माकं सहजो रिपुः**'' इत्यादि पुनः पुनः पठति ।)

(कालदंष्ट्रादयस्सर्वेऽपि साधु साधु इति प्रशंसन्ति ।)

नारदः - अयि दैत्येश्वर गच्छामस्तावल्लोकपर्यटनाय ।

हिरण्यकशिपुः - (सविनयम् ।)

ब्रह्मन् पर्यटनं तवास्ति शमलध्वंसाय लोकस्य यत्
स्वीयामित्रचयेषु यस्य हृदयं तुल्यं सदा निर्मलम् ।।

वीणानादसुधासमुद्रसुझषो ज्ञानार्कपूर्वाचलस्-
स त्वं सत्वरमानिधेहि सुकरं मन्मूर्ध्नि ते सौख्यदम् ।।१०।।

नारदः - (तथा करोति ।)

हिरण्यकशिपुः - (सानन्दम् ।) अनुगृहीतोऽहं भगवता । तदहमपि सहजशत्रुं तं जेतुं गच्छामि ।

(इति निष्क्रान्ताः ।)

(ततः प्रविशति पटाक्षेपेण चित्रसेनो मातलिश्च ।)

(प्रविश्य ।)

मातलिः - (निःश्वस्य ।) अयि चित्रसेन किं ब्रवीमि साम्प्रतमव्यापृतं शस्त्रमिव मालिन्यमङ्गीकुरुते सारथ्यम् । यतः ।

सहस्रहयरश्मीनां घर्षणोत्थकिणाविलम् ।।
करं सङ्ग्रसते पश्य मार्द्दवं मर्द्दयत्किणम् ।।११।।

(इति हस्तं दर्शयति ।)

चित्रसेनः - अयि मातले एवमेव ममापि सङ्गीतं तव सारथ्यमनुकरोति ।

यथा कान्तवियोगेन कान्तायाः कुचकुड्मलौ ।।
कार्श्यमागच्छतस्तद्वदावयोः कर्मणी स्फुटम् ।।१२।।

पश्य ।

वीणागुणसङ्घट्टनघटितकिणं मेऽङ्गुलीद्वयं वृणुते ।।
मार्द्दवमिव वर्षवरं कन्यायुगलं सुखप्रणाशकरम् ।।१३।।

(इति वामहस्तस्य तर्जनीमध्यमे प्रदर्शयति ।)

मातलिः - (दृष्ट्वा ।) आवयोस्तौल्यं संवृत्तम् । अत्रापि स्वामिवियोग एव कारणम् । यतः ।

कान्तापरिजनगेहोद्यानाभरणानि भर्तृवियुतानि ।।
यद्यपि निसर्गरम्याण्यतिशोभां प्राप्नुवन्ति नो तदपि ।।१४।।

चित्रसेनः - तथ्यमाह भवाननुभूयते साम्प्रतम् ।

मातलिः - (सास्रम् ।) क्व तावदधुना स्वामिनः स्थित्या भवितव्यम् । किञ्च वृत्तमेतदज्ञानमेव दुनोति हृदयम् ।

चित्रसेनः - अयि मातले वृथा त्वं क्लेशं मा कृथाः । श्रुतं मया नारदमित्रस्य तुम्बरोर्मुखाच्छुभोदर्कं स्वामिनो वृत्तम् ।

मातलिः - (साभिलाषम् ।) कीदृशं कीदृशम् ।

चित्रसेनः - शृणु तावत्कथयामि ।

लेखालेखशिखामणिं हि पुरतः कृत्वा खलोपद्रुताः
खद्योतप्रतिमाः खवर्त्मपथिकास्ते लेखलेखालयम् ।।
गत्वा तं करुणाकरं सुखकरं नत्वाऽश्रुपूर्णाननाः
स्तुत्वा प्राहुरतीव गद्गदगिरा दुःखं स्वशत्रूत्थितम् ।।१५।।

मातलिः - (सधैर्यम् ।) ततस्ततः ।

चित्रसेनः - ततः ।

श्रुत्वा वृत्तं दैत्यसङ्घाधमस्य
कृत्वा हास्यं किञ्चिदाह प्रभुस्तान् ।।
हत्वा तं वः शं विधातास्मि नूनं
दत्वा भक्तिं तस्य पुत्राय पुत्राः ।।१६।।

मातलिः - (सानन्दम् ।) ततस्ततः ।

चित्रसेनः - ततः प्रभुवाक्सुधासारनिर्वापितक्लेशकुकूलदहनास्तं निहतमेव नियतं मन्यमानास्तं सहस्रकृत्वः प्रणेमुः ।

ततः समुत्थाय दिवौकसस्ते
तद्दर्शनाह्लादनिमग्नचित्ताः ।।
लब्ध्वाऽभ्यनुज्ञां पुरुषोत्तमात्तं
द्रष्टुं प्रवृत्ताः किल लोकमाद्यम् ।।१७।।

मातलिः - ततस्ततः ।

चित्रसेनः - ततो विविधरत्ननिकुरम्बकरनिकरकिर्मीरितानेकसौधधोरणी-शोभातिरेकास्पदं रमणीयरमणीजनपरिचितोद्यानबहुविधविहङ्गमञ्जुल-कूजितं तत्रत्यसुमनःसमूहरसरसनरसिकभृङ्गसङ्घझङ्कृतिमुखरितं मधुरशिशिरस्वच्छामृतपरिपूरितमणिगणनिर्मितवापीशत-सम्भूतशतपत्रपरम्परापरागपटलप्रपूर्णं भृशविशदकुरुविन्दादि-वृन्दांशुसन्दोहदुरालोककनकप्रचुरविमानावलीवास्तव्य-विलासिजनजेगीयमानस्वभर्तृभगवद्यशःश्रवणतिरस्कृतश्रोतृ-शमलशतमकुण्ठप्रभावं वैकुण्ठीकृतहृद्यक्लेशं हृद्यं वैकुण्ठं लोकोत्तमं प्रसमीक्ष्य सुमनःसन्दोहोऽतितरां मोदं बिभराम्बभूव । किञ्च ।

तत्रत्यरत्नगणमङ्कुरमण्डलेषु
रूपं प्रभोर्बहुविधं परिभाति शश्वत् ।।
एतं भ्रमं परिहरन्ति तदीयलोकाः
श्रीवत्सकौस्तुभविहीनतयैव यस्मिन् ।।१८।।

चन्द्रार्कनेत्रयुगलस्य हरेर्हि लोके
लोको न कर्मनिरतः किल.....

मातलिः - **. ...तत्र हेतुः ।।**

चित्रसेनः -

दिक्कालभागरहितत्वमधोक्षजस्य
भक्तिर्भृशं....

मातलिः - **.... ननु भवानिदमाह तथ्यम् ।।१९।।**

चित्रसेनः - लोकः ।

सुवर्णबाहुल्ययुतस्तथापि
वर्णैर्विहीनः किल तद्विगर्ह्यम् ।।
इतीव भर्त्रा द्विजमुख्य एकस्-
सामप्रगायी परिरक्षितोऽस्ति ।।२०।।

किञ्च ।

चाञ्चल्यं वयसो लक्ष्म्याश्चोरयद्भिर्निरीक्षणैः ।।
तत्रत्यललनानां वै चोराभावो निराकृतः ।।२१।।

मातलिः - (सश्लाघम् ।) अहो लालित्यं लोकोत्तमस्य । अहो वर्णनवैदग्ध्यं वैणिकोत्तमस्य ।

चित्रसेनः -

अवैरवत्त्वान्निजदिव्यशस्त्र-
वैयर्थ्यसम्पादकता स्वलोके ।।
तस्माद् धरण्यामवतारयोगो
हरेर्मुहुः सार्थयितुं हितानि ।।२२।।

अन्यच्च ।

वायौ जले हिमर्त्तुस्तेजसि दक्षिणविलोचने ग्रीष्मः ।।
विष्णोः कृपावलोके प्रावृड्धारागृहे स्थिता किञ्च ।।२३।।
शरदास्ते वामेक्षण इह कुमुदेषूदकेषु वदनेषु ।।
नानोद्यानमहीरुहसरलसमीरेषु माधवः शश्वत् ।।२४।।

मातलिः - (सशिरःकम्पम् ।) अहो प्रभावो लोकचूडामणेर्वैकुण्ठस्य । यच्छ्रवणमात्रेण भक्त्या समं समुज्जृम्भते दिदृक्षा । (इति रोमाञ्चं नाटयति।)

चित्रसेनः - किं बहुना ।

यत्रत्यरत्ननिवहोत्थमहःप्ररोहैस्-
सन्ताडिताक्षिनिवहा अनिमेषवत्त्वम् ।।
देवा निनिन्दुरथ लब्धसुखा ननन्दुर्-
दुर्दर्शदर्शनवशाद्धरिलोक उच्चैः ।।२५।।

पुनः । (परावृत्य ।)

कृत्वाऽनिशं प्रतिकृतिं बहुमानतो यां
सम्पूजयन्ति विधिना निधिसङ्गमाप्तुम् ।।
तां लोकमातरमहो हरिसेवनोत्कां
दृष्ट्वा ययुः परमविस्मयमिन्द्रमुख्याः ।।२६।।

किञ्च ।

दृष्ट्वा सहस्रदललोचनमुद्गिरन्त-
मानन्दवीक्षणसुधां स सुधाशनेशः ।।
अक्ष्णां सहस्रममलं ह्यनिमेषवत्त्वं
साफल्यमाप्तमिति सम्मनुते स्म तत्र ।।२७।।

मातलिः - (सभक्त्युन्मेषम् ।) अहो भाग्यवत्त्वमस्मत्स्वामिनः । यतः ।

तप्त्वापि दुष्करतपः पुरुषोत्तमं यं
ध्यानस्थितं न ददृशुः किल योगिनश्च ।।
ब्रह्मादयोऽपि सहसा स निरीक्ष्य सम्यक्-
तं श्रीनिवासमतुलं सुखमाप तत्र ।।२८।।

चित्रसेनः - (सभक्त्युन्मेषम् ।) एवमेव ।

मातलिः - ततस्ततः ।

चित्रसेनः - ततः परं तत्रत्यामन्दाऽऽनन्दसन्दोहसन्दारितदुःसहदुःखनिवहा महारत्नशिखरिशिखरात्स्फटिकमिव स्वार्थं समवाप्य पुनस्तस्माल्लोकान्निवृत्य तामेव प्रकृतिं भेजुः मेनिरे चैवम् ।

गोत्रसगोत्रं गात्रं प्रहारपात्रं प्रभोर्ध्रुवं भविता ।।
अस्मत्सुखतृणदात्रं दैत्यपतेरिति महाशया देवाः ।।२९।।

मातलिः - अयि चित्रसेन शुभोदर्कस्वाम्युदन्तश्रावणेन साम्प्रतं प्रत्युज्जीवितोऽहम् । निर्वापितश्च वागमृतसेचनेन चिन्तासप्तार्चिः । सुखयिष्यति च मामद्य निद्रा ।

चित्रसेनः - (सस्मितम् ।) अयि मातले निद्रा सुखयिष्यतीति को वा विशेषः ।

शृणु ।

धृत्वा नेत्रयुगं सरागमथ याऽमन्दाक्षमेषा स्वयं
सान्निध्याख्यमधुप्रघूर्णमचिरात्सर्वं विधत्ते जनम् ।।
निद्रा वारवधूपमा परमयं भेदो विनार्थं सदे-
यं लोके विवशीकरोति नियतं यत्र क्व वा प्राणिनम् ।।३०।।

मातलिः - (सस्मितम् ।) एवमेव । (ऊर्ध्वमवलोक्य ।) चित्रसेन पश्य पश्य प्रकृतेऽस्मच्चिन्ताचित्रभानुरिव वासरोऽप्यवसानमवाप । संयोगिजनसुखाकरश्च भगवान्निशाकरस्सरागः समलङ्करोति तुङ्गमेतदुदयाद्रिशृङ्गम् ।

चित्रसेनः - मातले अहं त्वेवं मन्ये ।

दृष्ट्वा निशापतिरसौ स्वनिशां प्रदोष-
तारावलीविरलताकलितां हि शून्ये ।।
वारुण्यदीर्घवसुमित्रकराग्रघृष्ट-
नीलाम्बरामतिरुषा प्रबभूव ताम्रः ।।३१।।

मातलिः - (सश्लाघम् ।) सम्यगुत्प्रेक्षितं वैणिकविदग्धवरिष्ठेन । परमहं तावदित्थं मन्ये ।

रात्रौ मेचकराहुचोरभयतो व्योमाख्यपेटीपुटे
ताराकीलकघट्टिते बहुतरं चन्द्राख्यसालान्विते ।।
धृत्वा सूर्यमहामणिं विधिरहो निद्राति धत्तेऽथ तं
पूर्वाद्र्यापणके पुनर्वसुभरप्राप्त्यै प्रभाते सदा ।।३२।।

चित्रसेनः - (सशिरःकम्पम् ।) मातले सारथ्यकर्मनिरतेनापि त्वया अपूर्वमिदं वाग्वैदग्ध्यं विपुलीकृतं तेन जितोऽहम् ।

मातलिः - (सस्मितं तूष्णीं तिष्ठति ।)

(नेपथ्ये शङ्खध्वनिः ।)

चित्रसेनः - (श्रुत्वा । सचकितम् ।) केन किल ध्मातः ।

प्रलयजलदचण्डध्वाननिध्वानसर्गः
प्रबलरिपुहृदब्जोच्छेददन्तावलेन्द्रः ।।
सकलभुवनगर्तोत्पूरकः शब्दवार्भिः
प्रचलमवनिदेशं संविधाताऽथ शङ्खः ।।३३।।

मातलिः - (साशङ्कम् । नेपथ्याभिमुखमवलोक्य ।) अये सम्प्राप्तोऽयं दिविषद्-व्यसनद्रुमालवालः करालः क्रव्यादचक्रचक्रवर्त्ती हिरण्यकशिपुः । तन्नात्र स्थातुमुचितम् ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

(शुद्धविष्कम्भकः ।)

(ततः प्रविशति शण्डामर्काभ्यामुष्ट्रगन्धेन चानुगम्यमानो हिरण्यकशिपुः ।)

(प्रविश्य ।)

शण्डः - महाराज भवतः कुत आगमनम् ।

हिरण्यकशिपुः - गुरुपुत्र अस्मन्निसर्गशत्रोर्विष्णोरायतनात् ।

शण्डः - तर्हि कथं युद्धचिह्नानि न पश्यामि । यतः ।

सङ्गरपरिश्रमोत्थान् स्वेदकणाञ् शोणिमानमप्यक्ष्णोः ।।
संरम्भं चाद्रीं किल गदां न पश्यामि शत्रुजयपिशुनाम् ।।३४।।

हिरण्यकशिपुः - (उच्चैर्विहस्य ।) एवमेव । भीरुतरस्य तस्य लोकं प्राप्य वैयर्थ्यमालम्ब्यतेऽनया गदया । तेन निष्प्रभेयम् । यथाहि ।

दर्शनमात्राच्छुक्रोत्स्रष्टुरनल्पप्रसादकृत्तल्पम् ।।
प्राप्य स्वलङ्कृताऽपि प्रेष्ठतमापि प्रयाति निष्प्रभताम् ।।३५।।

शण्डः - (सस्मितम् ।) हुम् एवं चेत्किं तत्रत्यं वृत्तम् ।

हिरण्यकशिपुः - (विहस्य ।) किं कथयामि । वीरजनहास्यनटीलास्यरङ्गीभूतं तस्य भीरोर्वृत्तम् । तथापि शृणु तावत् ।

पूर्वं सम्पद्धीनान् भिक्षुकसङ्घप्रपूरिताँल्लोकान् ।।
वीरविहीनान् क्रमशः सत्यादीन् द्रागुपेक्ष्य दीनतरान् ।।३६।।

प्राप्तो निसर्गशत्रोः सदनं संरम्भभरवशादेकः ।।
समराजिररसरसिको भ्रात्रानृण्यं समेतुकामोऽहम् ।।३७।।

शण्डः - (सोत्साहम् ।) ततस्ततः ।

हिरण्यकशिपुः - ततः ।

ध्मातः शङ्खवरो मया सुखकरो वीराग्रगानां सदा
शस्त्रक्षुण्णशरीररक्तसरितां तीरे बलाकोपमः ।।
यः सांवर्त्तकमेघचण्डनिनदध्वानाख्यवार्भिर्भृशं
प्रौढोत्साहमहीरुहस्य सहसा प्रोल्लासकः सत्वरम् ।।३८।।

शण्डः - ततस्ततः ।

हिरण्यकशिपुः -

ततोऽतिभीरुं सहसाऽवगम्य
स्वस्वामिनं किंपुरमेतदुच्चैः ।।
शङ्खप्रतिध्वानमिषेण रोषाज्-
जगर्ज वैकुण्ठमिव प्रवीरः ।।३९।।

शण्डः - ततस्ततः ।

हिरण्यकशिपुः - ततः पीताम्बरेणेव विमलकलधौतप्राकारेण परिवेष्टितस्य पौरचेतः प्रपूर्योत्कूलितप्रेमरसप्रवाहेणेव निर्मलजलप्रवाहेण परिपूरितया परिखया समावृतस्य नववनरुहमालिकयेव तदुद्भूतकमलावल्या संवेष्टितस्य तदुपासनतत्परैर्मूर्त्तिमद्भिर्ग्रहैरिव तत्तत्प्रियरत्ननिकररचितैर्व्योमयानैः सङ्कुलस्य सर्वर्तुसुखसम्पदामेकास्पदस्य लोकचूडामणेर्वैकुण्ठस्योत्तुङ्गं गोपुरमहं प्राविशम् ।

ततोऽतिबभ्राम मनो मदीयं
तत्रत्यलोकान् प्रसमीक्ष्य सर्वान् ।।
विष्णुस्वरूपान्मम को रिपुः स्या-
देतेष्विति प्राक्प्रविचारघूर्णम् ।।४०।।

शण्डः - (साश्चर्यम् ।) ततस्ततः ।

हिरण्यकशिपुः -

ततो विनिश्चित्य निसर्गधर्मं
लोकस्य वैकुण्ठसमाह्वयस्य ।।
क्षणं स्वमात्मानमवेक्ष्य तादृग्-
रूपं तदा धैर्यमथाध्यगच्छम् ।।४१।।

शण्डः - (स्वगतम् ।) अहो माहात्म्यं भगवल्लोकस्य यत्क्षणमात्रसान्निध्यात् पापिनेऽपि प्रयच्छति प्रभोस्सारूप्यम् ।

हिरण्यकशिपुः - किञ्च ।

संस्मृत्य नैसर्गिकवैरभावं
विष्णोस्तदा दीनतरानुपेक्ष्य ।।
तत्रत्यलोकान् समगां तदीयं
वेश्मोत्तमं रत्नकरैर्विचित्रम् ।।४२।।

शण्डः - ततस्ततः ।

हिरण्यकशिपुः - ततः ।

चन्द्रार्कतुल्यसुमहःप्रभवैरनन्तै-
रत्नैर्दृढं विरचिते भवने तदीये ।।
शून्ये भृशं परिजनैर्भ्रमता सभार्यो
दृष्टो न तत्र स मया किल कान्दिशीकः ।।४३।।

दृष्टः कश्चित्पक्षी दीनतरस्तस्य वाहनं कोणे ।।
पृष्टो नावोचद् द्राग्भीरुतरोऽस्तीत्युपेक्षितोऽस्माभिः ।।४४।।

शण्डः - ततस्ततः ।

हिरण्यकशिपुः -

भो भो भीरुतरातिवञ्चकवर स्त्रैणाग्रगण्य क्व वा
लीनस्त्वं सह भार्यया प्रियतरं हत्वा मम भ्रातरम् ।।

प्राप्तोऽहं तव पूर्वशत्रुरधुना युद्धाय तत्सत्वरं
प्रत्यक्षो भव दैत्यसूदनसमाख्यां युक्तयुक्तां कुरु ।।४५।।

प्राप्ते युद्धावसरे वीरवरेणातिबलवता यो यः ।।
विमुखो भवति स विमुखः परलोकाद्वीरबिरुदतो भवति ।।४६।।

भीत्या निलीनभावो व्यर्थस्ते मायया कुहकवर्य ।।
त्यक्ष्यामि क्वापि न ते प्राणानिलमथ भुजङ्गसदृशोऽहम् ।।४७।।

इत्युच्चैराक्षिप्तः खदिराङ्गारोष्णतीक्ष्णवचनचयैः ।।
तदपि प्रतिवचनं नो लब्धं शत्रुः कुतस्तरां प्राप्यः ।।४८।।

शण्डः - ततस्ततः ।

हिरण्यकशिपुः -

ततो मदुक्तिप्रतिशब्दमात्र-
प्रपूरितादद्राक् सदनात् स्वशत्रोः ।।
निर्गत्य सोऽन्विष्ट इह त्रिलोक्यां
तथापि गन्धो न तदीय आप्तः ।।४९।।

तेनाहमेवं किल तर्कयामि
रिपुः सभार्यः समगाद्विनाशम् ।।
भीत्या ह्रिया स्वाजयशङ्कया वा
समाविलान्तःकरणस्स्वयं सः ।।५०।।

शण्डः - (सहर्षमिव ।) एवमेव ।

उष्ट्रगन्धः - (सहर्षम् ।) एवमेव नात्र सन्देहगन्धोऽपि । (इति करतालं दत्वा नृत्यति ।) (तौ प्रति ।) निर्गताऽस्मत्स्वामिनः शिरश्छेदस्य भीतिः । (इति सानन्दं पुनर्नृत्यति ।)

हिरण्यकशिपुः - धिङ्मूर्ख निषेधमुखेनाऽमङ्गलमुदाहरसि ।

उष्ट्रगन्धः - कथमिदममङ्गलम् । भवतः शिरश्छेदो भविष्यतीत्युक्तं चेदमङ्गलम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सक्रोधम् । प्रहारोद्योगं नाटयन् ।) आः पाप वैधेयाग्रगण्य निषिद्धोऽप्य-

मङ्गलं व्याहरसि ।

उष्ट्रगन्धः - (सभयं तच्चरणयोर्निपतति ।)

उभौ - क्षम्यतां क्षम्यतां ग्राम्योऽयम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सविमर्शम् ।) सत्यमुक्तम् । मूर्खोऽयं समुपेक्षणीयः ।

उभौ - राजन्नभिनन्दनीयोऽयं वासरः शर्वरी च । यतो निस्सपत्नं साम्राज्यं संवृत्तं महाराजस्य ।

हिरण्यकशिपुः - (सविनयम् ।) सर्वं गुरुचरणानां प्रसादस्य प्रभावः ।

उभौ - भवद्भक्तिसुधावृष्टिरेव विपुलयति गुरुप्रसादमहीरुहम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सहसा पतति ।)

सर्वेऽपि - समाश्वसितु समाश्वसितु महाराजः ।

(इत्युत्थापयन्ति ।)

हिरण्यकशिपुः - (सावधानो भवति ।)

उभौ - महाराज किमिदमभूत् ।

हिरण्यकशिपुः - (सलज्जाक्रोधम् ।) गुरुपुत्र ।

स्वप्नो वाभूत चेष्टेयं विनिश्चेतुं न शक्नुमः ।।

उभौ -

महाराजेन सहसा ह्यनुभूतं किमिहाद्भुतम् ।।५१।।

हिरण्यकशिपुः - (साश्चर्यम् ।) गुरुपुत्र किं ब्रवीमि ।

मद्धृद्यरोमविवरान्मशको निःसृत्य सिंहरूपः सन् ।।
दत्वा हृदये लत्तां बलेन लीनोऽम्बरे क्षणाच्चित्रम् ।।५२।।

उभौ - (स्वगतम् ।) वृन्दारकवृन्दामन्दरक्षणविचक्षणस्य कमलेक्षणस्यैवैतद्धृदयदेशान्निःसृतस्येयं चेष्टा तेनैव स क्वापि नोपलब्धः । भवतु एवं तावत्कथयामि । (प्रकाशम् ।) आः ज्ञातम् । परेतस्य भवद्रिपोरियं चेष्टा ।

हिरण्यकशिपुः - (सहर्षम् ।) एवमेव । विनष्टो मे तज्जीवितस्य सन्देहः । (इति साटोपं परिक्रामति ।)

उभौ - महाराज निवेदयितुं गच्छावस्तावदानन्दजनकं वृत्तान्तं भवन्निःसपत्नसाम्राज्यस्य गुरुभ्यः । (इति निष्क्रान्तौ ।)

हिरण्यकशिपुः - रे उष्ट्रगन्ध पश्य तावदस्मत्करोन्नत्या देवगण इव शीतकरकरोन्नत्या क्षीयते निशान्धकारः ।

उष्ट्रगन्धः - अयमपि देवः स्वकरेण व्याप्नोति त्रिलोकीं काऽत्र महाराजस्य श्लाघा ।

हिरण्यकशिपुः - (सन्यक्कारम् ।) धिग्वैधेय अयमपां गोलकः प्रकाशयति तेजोगोलकस्य सूर्यस्य करसम्पर्कात् त्रिलोकीम् ।

उष्ट्रगन्धः - (सस्मितम् ।) एवं चेत्तृषितेन मयोपलब्धं पानीयपात्रम् । (इत्युड्डयनं नाटयति ।)

हिरण्यकशिपुः - (तं हस्तेनाकृष्य ।) रे जाल्म घृतमपि दीपपात्रधृतं कोऽपि पिबति ।

उष्ट्रगन्धः - हुम् एवं तर्हि निवृत्तोऽस्मादशुचिकर्मणः ।

हिरण्यकशिपुः - पश्य । अहं तावदित्थं मन्ये ।

मलिनां रचयति बहुधा रात्रिं ध्वान्तः द्विपेन्द्र इति रोषात् ।।
रात्रीशद्वीपिवरो दारयति द्राक्तमुत्कराग्रस्सः ।।५३।।

उष्ट्रगन्धः - (सभयम् ।) त्रायतां त्रायतां महाराजः । मामप्युत्करो द्वीपी विदारयिष्यति । (इति हिरण्यकशिपोः पार्श्वं प्रविशति ।)

हिरण्यकशिपुः - (हस्तेनापसार्य ।) धिङ्मूर्ख उत्प्रेक्षेयं वाक्चातुर्यम् ।

उष्ट्रगन्धः - हुम् इत्थं तर्हि जीवितोऽस्मि ।

हिरण्यकशिपुः - (अङ्गुल्या निर्दिश्य ।)

पयोधरान्तरात्सद्योनिःसृताभिः सखेऽधुना ।।
चन्द्रांशुक्षीरधाराभिर्द्यौः कृता निचिकीसमा ।।५४।।

उष्ट्रगन्धः - (मुखं प्रसार्य तिष्ठति ।)

हिरण्यकशिपुः - अरे किमिदं करोषि ।

उष्ट्रगन्धः - क्षीरपानम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) (हस्तेनाकृष्य ।) अलमलमुपहसनीयचरितेन । शृणु तावन्मन्निदेशम् ।

उष्ट्रगन्धः - हुं शृणोमि कथयतु महाराजः ।

हिरण्यकशिपुः -

दृष्ट्वा चन्द्रमतीवसौख्यजनकं किञ्चानुभूयाधुना
पुष्णयत्पुष्पपरागमिश्रमलयप्रान्तीयमन्दानिलम् ।।
वीक्ष्योद्यानलताद्रुमैः प्रमिलिताः स्मृत्वा वियुक्तां प्रियां
कामाह्वातिगदेन मित्र विवशीभूतोऽस्मि चिन्तापरः ।।५५।।

उष्ट्रगन्धः - तर्ह्याकारणीयावश्विनौ धन्वन्तरिर्वा ।

हिरण्यकशिपुः - (कामवैक्लव्यं निरूपयन् ।) अलमलमुपहासेन प्रतापयति मां प्रियाविरहार्कः ।

उष्ट्रगन्धः - तर्ह्युपनयामि तच्छान्त्यै सुधाम् ।

हिरण्यकशिपुः - सखे मुग्धोऽसि ।

विरहार्कातपशान्त्यै प्रियामुखेन्दोः सुधैव पर्याप्ता ।।
अन्या सा नहि मुख्या किन्तु विषस्यानुजा हि सम्प्राप्या ।।५६।।

उष्ट्रगन्धः - (स्वगतम् ।) कामं कामकाण्डप्रहारप्रपीडितो महाराजः । (प्रकाशम् ।) महाराज तर्हि किमनुष्ठेयं मया ।

हिरण्यकशिपुः - (सकामवैक्लव्यम् ।) सखे दृग्गोचरतां प्रापणीया मत्प्राणप्रिया चिरवियुक्ता कयाधुः केनाप्युपायेन । साम्प्रतम् । मुहुर्मुहुः ।

चलनरभसवल्गन्नासिकाकल्पमुक्ता-
फलकृतबहुशोभं स्वेदयुक्तं नताङ्ग्याः ।।
सुरतसुखत ईषन्मीलिताक्षं स्मरामि
स्मितयुतमतिरम्यं सीत्क्रियाकारि वक्त्रम् ।।५७।।

(इति ध्यानं नाटयति । पुनः सोन्मादम् ।)

नहि नहि शब्दं वदने नीवीबन्धे स्ववामकरकमलम् ।।
अपरं स्तनयोर्दधती रमयति रमते सुकेशपाशेयम् ।।५७ क।।

उष्ट्रगन्धः - (स्वगतम् ।) अहो कीदृशीमवस्थां प्रापितो महाराजोऽनङ्गेन । (प्रकाशम् ।) महाराज अयमहमागतस्त्वत्प्रियामानीय ।

(इति गमनोद्योगं नाटयति ।)

हिरण्यकशिपुः - (अक्षिणी उन्मील्य ।)

हा प्रिये व्यसनाम्भोधौ त्यक्त्वा मां क्व गताऽधुना ।।
आनन्दाद्रिमहाशृङ्गात् पातितोऽहं कथं त्वया ।।५८।।

(इति मूर्च्छां नाटयति ।)

उष्ट्रगन्धः - समाश्वसितु समाश्वसितु महाराजः ।

(इति पटान्तेन वीजयति ।)

हिरण्यकशिपुः - (समाश्वस्य ।) सखे प्रियादर्शनामृतसेकेन समुज्जीवय माम् ।

उष्ट्रगन्धः - महाराज धैर्यमवलम्बस्वायमहमागतस्त्वत्प्रियामानीय । (इति गमनोद्योगं नाटयन्नेपथ्याभिमुखमवलोक्य ।) अये कोऽसौ जरद्भल्लूक इव यष्टिपाणिः शनैः शनैरित एवाभिवर्तते ।

हिरण्यकशिपुः - (विलोक्य ।) सखे मा मैवं कोऽपि स्थविरस्तापसः । अनुपहसनीयाः खलु महानुभावाः ।

(ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टः पत्रहस्तस्तापसः ।)

(प्रविश्य ।)

तापसः - अये क्व तावद्दैत्येश्वरस्य स्थितिर्भवेत् । (कतिचित्पदानि गत्वा ।) अये अयमसौ दैत्येश्वरस्तावदुपसर्पामि । (इत्युपसर्पति ।)

हिरण्यकशिपुः - भगवन्नभिवादये ।

तापसः - विजयी भव ।

हिरण्यकशिपुः - (सविनयम् ।) अत्र भवतः किमर्थं कुत आगमनमस्मिन्नवसरे ।

तापसः - भवदर्थं देवर्षेराश्रमात् ।

हिरण्यकशिपुः - तर्ह्यनुगृहीतोऽहं कथयतु भवान् स्वाभिप्रेतम् ।

तापसः - आज्ञप्तं भगवता नारदेन यद्वत्सा कयाधुर्बहुतिथं समुषिता मदाश्रमपदेऽधुना निःसपत्नसाम्राज्यस्य भवतोऽङ्कमलङ्करोत्विति ।

हिरण्यकशिपुः - (साकूतस्मितमुष्ट्रगन्धं समवलोक्य तं प्रति ।) भगवन्ननुगृहीतोऽहं भगवता नारदेन कालोचिताज्ञासुधावृष्टिपातनेन । सखे उष्ट्रगन्ध गच्छ तावद्देवीमानेतुं भगवता साकम् ।

उष्ट्रगन्धः - यथाह दैत्येश्वरः ।

(इति गमनोद्योगं नाटयतः ।)

तापसः - (परावृत्य ।) अयि दैत्येश्वर सम्भ्रमाद्विस्मृतं खलु मया । तया दत्तं पत्रमिदम् । तद् गृहाण । (इति पत्रमर्पयति ।)

हिरण्यकशिपुः - (सानन्दं गृह्णाति ।)

उभौ - गच्छावस्तावद्धवन्निदेशं सफलीकर्तुम् ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

हिरण्यकशिपुः - (सोत्कण्ठं पत्रं वाचयति ।)

चेतस्त्वच्चरणारविन्दयुगलेऽजस्रं मिलिन्दायते
पातुं किञ्च तवाधुनाधरसुधां ग्रीष्मर्त्तुपान्थायते ।।
अङ्गस्पर्शसुधाफलं समशितुं क्षुत्क्षामकीरायते
किञ्च त्वन्मुखशीतरश्मिममलं द्रष्टुं चकोरायते ।।५९।।

(सोत्कण्ठं तद्ध्यानं नाटयित्वा । पत्रं नेत्रयोर्हृदये च धारयन् ।)

युक्ता पुष्पात् फलप्राप्तिः काले चित्रं तु पत्रतः ।।
आनन्दफलसम्भूतिः स्नेहयोगेन तत्क्षणम् ।।६०।।

(पुनः कामबाधां निरूप्य ।) अहह ।

पत्रमिदं दयिते तव पत्रं किल पञ्चपत्त्रिणो जैत्रम् ।।
नोचेदस्येक्षणतस्ते लग्ना मयि कथं शितास्तस्य ।।६१।।

(पुनस्तत्स्मृतिमभिनयन् निःश्वस्य ।) हा प्रिये कुरु तावत्त्वन्मुखचन्द्रदर्शनेन विरहार्कातपप्रतप्तं मां शीतलम् । (इति पुनर्ध्यानं नाटयति । पुनः सानङ्गकश्मलं चन्द्रमवलोक्य ।)

उत्पाद्योत्पाद्य दुःखं विरहिजनहृदि त्वं हिमांशो करैः
स्वैस्तच्छ्वासोच्छ्वासयोगान्मुकुरतलमिव प्राप्तमालिन्य कोऽसि ॥
तस्माल्लोके प्रसिद्धो मलिन इति सदा पक्ष एषोऽस्ति चिह्नं
दृश्यं लोके कलङ्कं तदतिखरदृगुल्काकिणं शुक्लपक्षे ॥६२॥

(पुनः सर्वतोऽवलोक्य ।) (कामबाधां रूपयन् ।) कथमद्यापि चिरयत्युष्ट्रगन्धः ।

(ततः प्रविशति उष्ट्रगन्धः ।)

(प्रविश्य । पदान्तरं गत्वा । हिरण्यकशिपुमवलोक्य ।)

उष्ट्रगन्धः - (ससम्भ्रमम् ।) महाराज दिष्ट्या वर्द्धसे । सम्प्राप्तेयं देवी कयाधुः ।

हिरण्यकशिपुः - (ससम्भ्रमाह्लादम् ।) क्व सम्प्राप्ता क्व सम्प्राप्ता ।

उष्ट्रगन्धः - अन्तःपुरम् ।

हिरण्यकशिपुः - धिग्जाल्म किमर्थं तत्र नीता ।

उष्ट्रगन्धः - न मया नीता ।

हिरण्यकशिपुः - तर्हि केन नीता ।

उष्ट्रगन्धः - तस्याश्चेतसा ।

हिरण्यकशिपुः - तत्र किं कारणम् ।

उष्ट्रगन्धः - मानः ।

हिरण्यकशिपुः - तस्यापि किं बीजम् ।

उष्ट्रगन्धः - किमपि वर्तते ।

हिरण्यकशिपुः - तत्कथय ।

उष्ट्रगन्धः - नाऽहं मूर्खः यत्पारितोषिकमन्तरा कथयामि ।

हिरण्यकशिपुः - (हस्ताभरणं दातुमिच्छति ।)

उष्ट्रगन्धः - (सस्मितम् ।)अलमलमलङ्करणेनास्मिन्नवसरे ।

हिरण्यकशिपुः - तर्हि कस्मिन्नवसरे ।

उष्ट्रगन्धः - यदा देवी स्वभुजपाशकनकहारेण महाराजस्य कण्ठदेशमलङ्करिष्यति ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) यथोचितमभिहितं परं तस्य बीजं किं तत्कथय ।

उष्ट्रगन्धः - कथयामि ।

हिरण्यकशिपुः - हुं हुं कथय ।

उष्ट्रगन्धः - तर्हि सन्नद्धो भव ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) किमत्र युद्धारम्भः ।

उष्ट्रगन्धः - हुं पञ्चशरमहायुद्धारम्भः ।

हिरण्यकशिपुः - तर्हि तस्य महत्त्वं कथम् ।

उष्ट्रगन्धः - यतः प्रसिद्धसमरे तु सदैव महाराजस्य जयः । अत्र तु महाराजस्यापि पराजयः ।

हिरण्यकशिपुः - तर्हि कस्य जयः ।

उष्ट्रगन्धः - (साटोपम् ।) अस्मद्देव्याः ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) अलमलं वाग्डम्बरताण्डवेन । कथय तस्य बीजम् ।

उष्ट्रगन्धः - तर्हि कथयामि ।

हिरण्यकशिपुः - हुं कथय सत्वरम् ।

उष्ट्रगन्धः - महाराजस्य अपराधः ।

हिरण्यकशिपुः - (क्षणं विमृश्य ।) सखे किं बहुनाऽणुमात्रमपि न पश्यामीति ।

उष्ट्रगन्धः - किमणुमात्रमपि न पश्यामि अस्ति पलाण्डुग्रन्थ्यपेक्षयापि बृहत् ।

हिरण्यकशिपुः - धिङ्मूर्ख नायमुपहासस्यावसरः । जानासि चेत्कथय ।

उष्ट्रगन्धः - जानामि सर्वं कथयामि सर्वम् ।

हिरण्यकशिपुः - तर्हि कथय किमिति विलम्बसे ।

उष्ट्रगन्धः - शृणु तावत् । उक्तं हि पथि देव्या । हञ्जे मालविके पुरुषाः किल स्वार्थकुशलाः । पश्य पश्य । लब्धाभ्युदयेन आर्यपुत्रेण सर्वात्मनाऽद्यपर्यन्तं साम्राज्यलक्ष्मीरेवान्विष्टा कदाचित् क्वापि प्रसङ्गान्तरेऽपि नाहं संस्मृता तेन सैव रमयत्वार्यपुत्रं किं मया दुर्भगया ।

हिरण्यकशिपुः - ततस्ततः ।

उष्ट्रगन्धः - ततश्चेट्योक्तम् । शान्तं पापं शान्तं पापम् । भट्टिनि मैवं सम्भावयितुमर्हसि प्राणप्रिया किल भवती महाराजस्य परं नाशनीयाः शत्रवः तदुद्योगपरः किल महाराजः ।

हिरण्यकशिपुः - साधु चेटि साधु समयोचितमेवाभिहितम् । ततस्ततः ।

उष्ट्रगन्धः - तत उक्तं देव्या । हञ्जे कृतं कृतं सन्धिविधानवैदग्ध्येन । एह्येहि तावदन्तःपुरं गच्छावः इत्यन्तःपुरं गन्तुं प्रवृत्ता ।

हिरण्यकशिपुः - ततस्ततः ।

उष्ट्रगन्धः - ततो मयाऽनुनीतयापि देव्यैवमुक्तम् । रे धूर्त कथय मद्वचनादार्यपुत्रं यत्ससुखं साम्राज्यलक्ष्म्या सह रमतामार्यपुत्रः ।

हिरण्यकशिपुः - ततस्ततः ।

उष्ट्रगन्धः - ततस्सप्रणयकोपा सा सम्प्रविष्टा स्वान्तःपुरम् । अहं हृतधन इव सम्प्राप्तोऽस्मि महाराजान्तिकम् ।

हिरण्यकशिपुः - (क्षणं विमृश्य ।) (सवैलक्ष्यम् ।) सखे सत्यं मानस्य बीजं नूनमहमपराधी देव्या अस्मि । (इति सविचारं तूष्णीं तिष्ठति ।)

उष्ट्रगन्धः - (साट्टहासं करतालं दत्वा ।) जितं जितमस्मद्देव्या । (इति बहुतरं नृत्यति ।)

हिरण्यकशिपुः - रे ग्राम्य कृतं कृतमनेन नृत्येन ।

उष्ट्रगन्धः - तर्हि किं करोमि ।

हिरण्यकशिपुः - मदुक्तं शृणु तावत् ।

उष्ट्रगन्धः - (स्वहस्ताभ्यां कर्णौ धृत्वा ।) कथयतु महाराजः । शृणोमि तावत् ।

हिरण्यकशिपुः - साम्प्रतं किमनुष्ठेयम् ।

उष्ट्रगन्धः - अनुनेतव्या देवी ।

हिरण्यकशिपुः - तर्हि त्वमेव गत्वाऽनुनय देवीम् ।

उष्ट्रगन्धः - (सपरितोषम् ।) हुम् अहमनुनयामि । अद्यप्रभृति महाराजस्य भक्ष्यमपि प्रतिदिनमहमेव भक्षिष्यामि कृतं महाराजस्य दन्तघर्षणश्रमेण ।

हिरण्यकशिपुः - धिक् पुरुषपशो त्वया भक्षितं चेन्मम कथं तृप्तिर्भवेत् ।

उष्ट्रगन्धः - तर्हि ममानुनयेन देवी कथं सन्तुष्येत् ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) रे महाधूर्तोऽसि ।

उष्ट्रगन्धः - महाराजस्य प्रसादात् ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) कृतं वाक्चातुर्येण एहि तावद्वयमेव प्रसादयामो देवीम् ।

उष्ट्रगन्धः - हुम् इत्थं चेदयमागतोऽहम् । (इत्यग्रे धावति ।)

हिरण्यकशिपुः - सखे दर्शय तावद्देव्यधिष्ठितस्यान्तःपुरस्य मार्गम् ।

उष्ट्रगन्धः - इत इतः महाराजः । (इति परिक्रामतः ।)

(नेपथ्ये ।)

भट्टिनि नैवमभ्यसूयितुमर्हसि महाराजं शत्रुनिषूदनम् ।

(ततः प्रविशति चेट्यानुनीयमाना मानवती कयाधुः ।)

(प्रविश्य ।)

चेटी - भट्टिनि नैवमभ्यसूयितुमर्हसि महाराजं शत्रुनिषूदनम् ।

कयाधुः - (वामकरतलनिहितकपोला सास्रं तूष्णीं तिष्ठति ।)

चेटी - (स्वहस्ताभ्यां स्वाङ्कगतौ तत्पादौ विमर्दयन्ती पुनस्सविनयम् ।) प्रसीद भट्टिनि प्रसीद नायमवसरो मानस्य सम्भावनीयस्साम्प्रतं चिरविरहमिहिरतापतप्तो महाराजः ।

कयाधुः - (स्वचरणाभ्यां समुत्सारयति चेटीम् ।)

चेटी - (पुनः शुश्रूषते ।)

उष्ट्रगन्धः - (पदान्तरं गत्वा ।) इदं देव्यधिष्ठितमन्तःपुरम् । तत्प्रविशतु महाराजः । अहं तावद्बहिःपुरं प्रविशामि । (इति गन्तुमिच्छति ।)

हिरण्यकशिपुः - (वस्त्राञ्चले धृत्वा ।) तिष्ठ रे वैधेय तिष्ठ क्व गच्छसि ।

उष्ट्रगन्धः - तपश्चर्याप्रसङ्गेन युद्धप्रसङ्गेन वा महाराजेन किं बधिरायितं मया पूर्वमेवोक्तं बहिःपुरमिति ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) रे मुखर क्वास्ति बहिःपुरम् ।

उष्ट्रगन्धः - (अङ्गुल्या स्वगृहमिव दर्शयति ।)

हिरण्यकशिपुः - अरे कथमस्य संज्ञा बहिःपुरमिति ।

उष्ट्रगन्धः - हुं न जानाति महाराजः ।

हिरण्यकशिपुः - नहि नहि कथय ।

उष्ट्रगन्धः - सर्वैरदृश्या देवी सदाऽस्मिँस्तिष्ठतीत्यन्तःपुरम् । अहं तावदन्धैरपि दृश्यः यत्र तिष्ठामि तद्बहिःपुरम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सशिरःकम्पम् । सोपहासम् ।) भवता सम्यक्समर्थितं परमन्धैस्त्वं कथं दृश्यः ।

उष्ट्रगन्धः - कोऽत्र सन्देहः । करपरामर्शेन ।

हिरण्यकशिपुः - (विहस्य ।) अलमलं मौखर्यशौर्येण । एहि तावद्देवीमनुनेतुं त्वमपि सहायो भव ।

उष्ट्रगन्धः - हुं देवीमनुनेतुं सहायो भवामि परं तत्र न भवामि ।

हिरण्यकशिपुः - रे तत्र क्व ।

उष्ट्रगन्धः - देव्या रोषात् पादप्रहारस्य लाभे ।

हिरण्यकशिपुः - (सक्रोधमिव ।) आः मित्रापसद अनुचिततरं ब्रूषे । (इति हस्तेन धृत्वा अन्तःपुरप्रवेशं नाटयति ।)

चेटी - (दूरादुभौ दृष्ट्वा । ससम्भ्रममुत्थाय दूरं तिष्ठति ।)

कयाधुः - (अधोदृष्टिः तथैव तिष्ठति ।)

हिरण्यकशिपुः - (कयाधुमवलोक्य सानन्दम् ।) सखे पश्य पश्य एतत्सामयिकमपि देव्या रामणीयकम् । यतः ।

नासाभरणविहीनं कज्जलमसृणाश्रुकलुषितं वदनम् ।।
रोषादुपेतरागं राकाचन्द्रं तिरस्करोत्येतत् ।।६३।।

उष्ट्रगन्धः - एवमेव यदाह महाराजः ।

हिरण्यकशिपुः - (पुनः सानन्दम् ।) सखे पश्य पश्य

करतलधृतमुखमस्या मीलितनेत्रं सुकुन्तलं भाति ।।
कमलास्तरणे सुप्तः शरदिन्दुर्भृङ्गसेवितः किन्नु ।।६४।।

(पुनर्निर्वर्ण्य ।)

यद्वा कचचयराहुग्रस्तो मुखशर्वरीपतिः प्राप्तः ।।
भयतः करकमलाङ्कं नूनं जलजत्वसम्बन्धात् ।।६५।।

अथवा मुखेन्दुजलदो वर्षति शृङ्गाररसभरं नूनम् ।।
अञ्जनमलिनाश्रुझरव्याजात्प्रणयप्रकोपवर्षर्तौ ।।६६।।

उष्ट्रगन्धः - महाराज नेदं बन्दित्वं मानमोचनाय प्रगल्भं देव्यास्तदुपसर्पतु भवानेनां शुश्रूषितुम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) यदाह मित्रम् । (इत्युपसृत्य । सविनयम् ।)

अपराधक्षारोदधिमज्जनविवशं हि मज्जनोऽयमिति ।।
मत्वा स्वकरे धृत्वैनं जनमुद्धर्त्तुमर्हसि क्षिप्रम् ।।६७।।

कयाधुः - (तथैव तूष्णीं तिष्ठति ।)

उष्ट्रगन्धः - महाराज मया पूर्वमेवोक्तं नायं बन्दित्वस्यावसरः ।

मालविका - (अपवार्य।) रे हतक तूष्णीं तिष्ठ किमिति देवीप्रणयकोपाग्नौ वाक्सर्पिः सिञ्चसि ।

उष्ट्रगन्धः - (सस्मितं तूष्णीं तिष्ठति ।)

हिरण्यकशिपुः - (सानुनयम् ।)

मानिनि शिरीषमृद्वी वपुषा त्वं चेतसाऽसि किं कठिना ।।
तत्त्वणुमात्रं शक्तं काठिन्यं गुरुतरं कथं वोढुम् ।।६८।।

(इति तस्या मुखं चिबुके धृत्वोन्नमय्यालोकते ।)

कयाधुः - (सभ्रूभङ्गं परावृत्य तिष्ठति ।)

हिरण्यकशिपुः - (स्वगतम् ।) हन्त कथं प्रियामनुनयामि ।

(प्रकाशम् ।)

अपराधिनो हि शुद्धिः शास्त्रे दण्डेन कीर्तिता तन्वि ।।
तं त्वं कर्तुं प्रभवस्यपराधिनि मयि कुरुष्व तच्छीघ्रम् ।।६९।।

(इति सानुनयं स्वाङ्के धृत्वा तत्पादौ मृद्नाति ।)

कयाधुः - (पादावाकृष्य ।)

(जनान्तिकम् ।)

हञ्जे मालविके किमर्थममुं जनं वृजिनाम्भोधौ मज्जयितुमयं समारम्भः । (इति सास्रं तूष्णीं तिष्ठति ।)

हिरण्यकशिपुः -

परिचरति दक्षिणेऽङ्गे ननु वा मे वाममङ्गकं भवति ।।
सागः किं वद भामिनि शपथस्ते मम सुधोपमैर्वचनैः ।।७०।।

कयाधुः - (स्वगतम् ।) हन्त किं करोम्यनुल्लङ्घनीय आर्यपुत्रस्य शपथः । (प्रकाशम् ।) आर्यपुत्र किं ब्रवीमि सर्वमपराध्यते मम दौर्भाग्येन ।

हिरण्यकशिपुः - प्राणप्रिये कृतं रौक्ष्येण त्रायस्वामुञ्जनं पञ्चशरपीडितम् । (इति तत्पादयोर्निपतति ।)

कयाधुः - (सस्मितं पादावाकृष्य परावृत्य तूष्णीं तिष्ठति ।)

उष्ट्रगन्धः - (साट्टहासम् ।) (स्वकरद्वयेन स्वनितम्बद्वयमास्फालयन् ।) अनुनीता महाराजेन देवी । अनुनीता महाराजेन देवी । (इति नृत्यति ।)

हिरण्यकशिपुः - (स्वमुखमुन्नमय्य तस्याः मुखं किञ्चित्सप्रसादमवलोक्य सहसा तां हस्तेनाकृष्य समालिङ्गति ।)

कयाधुः - (सभयलज्जम् । मुखमानमय्य तूष्णीं समालिङ्गति ।)

हिरण्यकशिपुः - (आलिङ्गनसुखमभिनीय ।)

पाटलजलघनसारप्रमिलितमलयोत्थपङ्क इन्दुकराः ।।
मलयानिलश्च नलिनं नव्योशीरं प्रतप्तशान्तिविधौ ।।७१।।

न प्रभवन्त्येतानि प्रभुर्यथा सङ्गमः प्रियाङ्गस्य ।।
चिरकालात्सम्प्राप्तः किसलयमृदुलस्य कृच्छ्रतः सपदि ।।७२।।

(इति तन्मुखं चिबुके धृत्वाऽवलोकयन् ।)

दृश्यन्ते किल ।

मुखचन्द्रक्षेत्रवरे सात्त्विकभावाख्यजलधरोत्सृष्टैः ।।
स्वेदजलैर्विपुलास्ते तव शृङ्गारस्याङ्कुराः पुलकसञ्ज्ञाः ।।७३।।

(इति चुम्बनोद्योगं नाटयति ।)

कयाधुः - (मुखं परावृत्यापवार्य च ।) आर्यपुत्र मा मैवम् । पश्यत्युष्ट्रगन्धो मालविका च ।

हिरण्यकशिपुः - भवतु प्रिये एहि चत्वरे ज्योत्स्नासुखमनुभवावः ।

कयाधुः - यथाभिलषितमार्यपुत्रस्य ।

(इति अजिरगमनं सर्वेऽपि नाटयन्ति ।)

हिरण्यकशिपुः - इदमासनमलङ्करोतु देवी ।

कयाधुः - (सस्मितम् ।) पूर्वमार्यपुत्रोऽलङ्करोत्वासनम् ।

हिरण्यकशिपुः - यथाभिरोचते प्रियायै । (इत्यासने तया सहोपविशति ।)

(चेट्युष्ट्रगन्धौ पुरतस्तिष्ठतः ।)

हिरण्यकशिपुः - (ऊद्ध्र्वमवलोक्य ।) अयि प्रिये

किंवा पश्याम्यमुं चन्द्रं त्वन्मुखेन्दुं सुनिर्मलम् ।।
अयं तापकरः क्वापि सर्वदा सुखदस्त्वयम् ।।७४।।

(इति स्वहस्तेन तन्मुखं परामृशति ।)

कयाधुः - (सविनयमञ्जलिं बद्ध्वा ।) आर्यपुत्र क्षणं मामनुजानात्वात्मानं प्रसाधयितुम् ।

हिरण्यकशिपुः - प्रिये नाहं त्यक्तुं प्रभवामि । तावत्केनात्मानं विनोदयामि ।

कयाधुः - तावदक्षक्रीडासुखमनुभवत्वार्यपुत्रः । इयमहमागता ।

हिरण्यकशिपुः - यथाभिलषितम् ।

कयाधुः - (उत्थाय ।) चेटि एह्येहि आत्मानं प्रसाधयितुं गच्छावः ।

(इति निष्क्रान्ते ।)

हिरण्यकशिपुः - सखे उष्ट्रगन्ध एहि तावदक्षक्रीडयाऽऽत्मानं विनोदयावः ।

उष्ट्रगन्धः - किं क्रीडा सग्लहा निर्ग्लहा वा ।

हिरण्यकशिपुः - धिग्लोलुप विनोदार्थं क्रीडायां कीदृशो ग्लहः ।

उष्ट्रगन्धः - कृतं हस्तघर्षणेन । (इति निर्वेदं नाटयति ।)

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) रे किमिति निर्विण्णः । एह्येहि सग्लहं क्रीडिष्यावः ।

उष्ट्रगन्धः - (सहर्षम् ।) एवं चेत्सन्नद्धोऽहम् । (इति क्रीडोपस्करान् स्थापयन् ।) महाराज को वा ग्लहः ।

हिरण्यकशिपुः - (स्वाङ्गुलीयकं दर्शयति ।)

उष्ट्रगन्धः - (सोत्कण्ठम् ।) किमिदं किमिदं पश्यामि ।

हिरण्यकशिपुः - (अङ्गुलीयकमुत्तार्य दर्शयति ।)

उष्ट्रगन्धः - (स्वहस्ते गृहीत्वावलोक्य ।) अहह बीभत्समिदम् । (इति पुनस्तदङ्के प्रक्षिपति ।)

हिरण्यकशिपुः - रे नृपशो किमिदमस्ति यद्बीभत्सं बीभत्समिति जल्पसि ।

उष्ट्रगन्धः - बिडालाक्षिगोलकः ।

हिरण्यकशिपुः - धिङ्मूर्ख अनर्घ्यमिदं वैदूर्यरत्नम् ।

उष्ट्रगन्धः - हुं तर्हीदमेवास्तु ग्लहः ।

(इत्युभावक्षक्रीडां नाटयतः ।)

हिरण्यकशिपुः - रे पश्य पश्य । जितं मया देहि ग्लहं किं ददासि ।

उष्ट्रगन्धः - (सत्वरं स्वाङ्गुल्यङ्गुष्ठाभ्यामेकं नेत्रं विस्फार्य तत्समीपमुपसर्पति ।)

हिरण्यकशिपुः - रे जाल्म किमिदं करोषि ।

उष्ट्रगन्धः - आः न ज्ञातं महाराजेन ।

हिरण्यकशिपुः - नहि नहि ।

उष्ट्रगन्धः - महाराजस्य ग्लहो बिडालनेत्रोपमं रत्नम् इदं साक्षान्मदीयं नेत्रमनर्घ्यतरं तद्गृह्णातु महाराजः ।

हिरण्यकशिपुः - धिक् साहसिक कृतं त्वद्ग्लहेन ।

(इति पुनरक्षक्रीडां नाटयतः ।)

उष्ट्रगन्धः - (अक्षान् प्रक्षिप्य ।) महाराज पश्य पश्य जितं मया । (इत्युत्थाय नृत्यति ।)

हिरण्यकशिपुः - अलमलं ताण्डवपाण्डित्येन । (इति हस्ते गृहीत्वोपवेश्याङ्गुलीयकं प्रयच्छति ।)

उष्ट्रगन्धः - (सहर्षं धारयति ।)

(नेपथ्ये ।)

हञ्जे मालविके कृतापराधाहं चिरवियुक्तस्य महाराजस्य मुखमपि सम्यगवलोकयितुं न पारयामि कुतः पुनर्भाषितुम् ।

(ततः प्रविशति चेट्यानुगम्यमाना स्वलङ्कृता कयाधुः ।)

(प्रविश्य ।)

कयाधुः - (‘‘**हञ्जे मालविके**’’ इत्यादि पठति ।)

चेटी - भट्टिनि कृतं लज्जया भयेन च सम्भावनीयः प्राणप्रियो महाराजो निःशङ्कम् ।

कयाधुः - हुं जानामि परं लज्जा भयं च शत्रू प्रबलौ । (पदान्तरं गत्वा ।) हञ्जे चेटि अद्य किल महाराजस्य भृशमुपहासपात्रं भविष्यामि ।

चेटी - कथमिव ।

कयाधुः - किं ब्रवीमि चिरतरं प्रसाधनस्यानभ्यासात् ।

चेटी - कृतं कृतमनया शङ्कया ।

कयाधुः - कथमिव ।

चेटी - भट्टिनि प्रणयप्रकोपकलुषितं ते मुखकमलं विलोक्यैव विवशीभूतो महाराजः किं पुनस्स्वलङ्कृतम् ।

कयाधुः - (सगर्वं सस्मितं तूष्णीं तिष्ठति ।) (कतिचित्पदानि गत्वा ।)

चेटी - भट्टिनि अयं महाराज उष्ट्रगन्धेन सह क्रीडन् तिष्ठति तदुपसर्पतु भवती ।

कयाधुः - (सलज्जमधोदृष्टिरुपसर्पति ।)

उष्ट्रगन्धः - महाराज सम्प्राप्तेयं देवी ।

हिरण्यकशिपुः - (सानन्दम् । तामवलोक्य ।) सखे कृतं कृतमक्षक्रीडया सम्प्राप्तं मम नेत्रासेचनकम् । (इति तां करे धृत्वाङ्क उपवेशयति ।)

उष्ट्रगन्धः - हुं कृतमक्षक्रीडया भवतु साम्प्रतमक्षिक्रीडा ।

कयाधुः - (सलज्जं वदनं नमयति ।)

हिरण्यकशिपुः - कीदृशोऽयं मुखरः पशुः ।

उष्ट्रगन्धः - भवन्मित्रं किल ।

हिरण्यकशिपुः - (कयाधोर्मुखमवलोकयन् ।)

प्रिये सुधायते वक्त्रं मद्दृष्टियुगले तव ।।
इदञ्च तत्र दृग्दोषात् साम्प्रतं गरलायते ।।७५।।

(इति तस्या मुखं परामृशति ।)

(पुनः सोत्कण्ठम् ।) साम्प्रतं मेलनं तव ।

स्वप्नं पश्यामि वा सत्यं तन्निश्चेतुं न शक्यते ।।
उन्मेषैः सत्यवद्भाति निमेषैः स्वप्नवत् प्रिये ।।७६।।

(इत्यानन्दाश्रूणि नाटयति ।)

कयाधुः - (समालिङ्ग्य ।) आर्य कृतं कृतमनेन वैक्लव्येन ।

नाहं क्षणमपि दूरा विहाय पदाम्बुजं तव प्रेष्ठ ।।
वपुषा वा मनसा वाऽमनसा जानीहि निश्चितं तत्त्वम् ।।७७।।

हिरण्यकशिपुः - प्रिये एवमेव ।

चेतो जानाति वै चेतः किं भाषणपरिश्रमैः ।।
प्रीत्या सहृदयानां द्राग्दूरस्थानामपि स्फुटम् ।।७८।।

(इति पुनरालिङ्गति ।)

कयाधुः - (सविनयमञ्जलिं बद्ध्वा ।) बहुदुःखमनुभूतमार्यपुत्रेण मत्कृते तत्क्षन्तव्यम् ।

हिरण्यकशिपुः - प्रिये कृतं कृतमनया शङ्कया ।

दुःखिनोऽपि तु ते धन्याः स्नेहदुःखेन दुःखिताः ।।
सुखिनस्तेऽप्यधन्या ये स्नेहमार्गाविदो जनाः ।।७९।।

कयाधुः - (सपरितोषम् ।) आर्यपुत्र सहृदयानामयमेव नैसर्गिकः सम्प्रदायः ।

उष्ट्रगन्धः - महाराज सम्प्राप्तोऽयमवसरः पारितोषिकस्य ।

चेटी - भद्र समयोचितं ब्रवीषि परिजनानामयमेव लाभस्यावसरः ।

हिरण्यकशिपुः - सखे समय एव स्मारितं तत्त्वया ।

(इत्युष्ट्रगन्धाय चेट्यै चाभरणानि ददाति ।)

उभौ - महाप्रसादः । (इति धारयतः ।)

हिरण्यकशिपुः - (पुनस्तस्या मुखमवलोक्य ।) त्वया किल ।

द्विदलः शृङ्गाररसः कृतसीमन्तकसुकैश्यमिषतो वै ।।
शिरसा ध्रियते रागः स्थाय्यपि सिन्दूरकपटतो नित्यम् ।।८०।।

कयाधुः - (सस्मितं तूष्णीं तिष्ठति ।)

हिरण्यकशिपुः - (पुनर्निपुणं निरीक्ष्य ।)

कज्जलकलङ्कितं ते वीटीरागान्वितं सुगौरमये ।।
कान्ते कान्तं वदनं राकौदयिकं मृगाङ्कमनुकुरुते ।।८१।।

कयाधुः - (सगर्वस्मितम् ।) आर्यपुत्र अलमलं वाक्चातुर्येण ।

उष्ट्रगन्धः - पश्यतु महाराजः । जरत्तापसश्मश्रूण्यनुकुर्वन्ति चन्द्रकराः ।

हिरण्यकशिपुः - (सहासम् ।) अहो वर्णननैपुण्यं ग्राम्योत्तमस्य । (सर्वतोऽवलोक्य ।)

शुभ्रांशुजलदोत्सृष्टज्योत्स्नाक्षीरप्रसारतः ।।
लोकैः पश्य पयोम्भोधिझषव्रातायितं सखे ।।८२।।

उष्ट्रगन्धः - हुं सत्यमुक्तम् । (इति हस्तौ प्रसार्य धूनयति ।)

हिरण्यकशिपुः - रे वैधेय किं कुरुषे ।

उष्ट्रगन्धः - झषोऽहं तरामि क्षीराम्भोधौ । (चेटीं प्रति ।) भद्रे मालविके त्वमपि तर । (इति भ्रूसञ्ज्ञया प्रेरयति ।)

चेटी - (सलज्जास्मितम् । तूष्णीं तिष्ठति ।)

हिरण्यकशिपुः - धूर्ततरोऽयं मुखरः ।

कयाधुः - भद्र उष्ट्रगन्ध किमासवक्षीबोऽसि ।

उष्ट्रगन्धः - देवि महाराजस्य तव च कृपाकटाक्षासवेन नित्यमहं क्षीबः । (इति मदस्खलितं तिष्ठति ।)

हिरण्यकशिपुः - (स्वगतम् ।) हन्त काममसमशरवेदनासवो विवशीकरोति माम् । तदलं कालातिपातेन । भवतु । (प्रकाशम् ।) (निद्रामुद्रामभिनीय ।)

स्थित्वा नेत्रयुगे सदा वितनुते रागं सुखं मानसे
स्वे देशेऽपि विदेशकेऽपि च सुखे दुःखेऽपि नो मुञ्चति ।।
किं ब्रूमो बहुवृद्धतामुपगते बाल्येऽपि जन्मान्तरे

कयाधुः - (सचकितम् ।)

किं साऽन्या गृहिणी....

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।)

.... नहि प्रियतमे निद्राऽतिभद्रा मम ।।८३।।

कयाधुः - (सकामस्मितम् । हिरण्यकशिपोर्मुखमवलोक्य ।) आर्यपुत्र मामपि

बाधते निद्रा ।

उष्ट्रगन्धः - देवि किं सापत्न्यभावात् ।

हिरण्यकशिपुः - धिङ्मूर्ख बहुनिशातिक्रमात् ।

कयाधुः - यथाह आर्यपुत्रस्तथैव ।

हिरण्यकशिपुः - तर्ह्येहि शय्यागृहं प्रविशावः ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

।। इति श्रीमन्नृसिंहविजयनाम्नि महानाटके षष्ठोऽङ्कः ।।